การจัดการวัฒนธรรมและทัศนศิลป์

ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เมื่อกล่าวถึง **"ผลกระทบจากการจัดการวัฒนธรรม แนวทางการดำเนินการ และการจัดการวัฒนธรรมด้านทัศนศิลป์"** มีคำหลักสำคัญที่ควรพิจารณาในเบื้องต้น ที่ควรนำมาวิเคราะห์วิจารณ์หลายคำ เช่น ผลกระทบ การดำเนินการ การจัดการวัฒนธรรม ทัศนศิลป์ **ผลกระทบ** (Social Impact) ย่อมมองได้สองด้านทั้งในทางบวกและลบ การกล่าวถึงผลกระทบจึงต้องมองทั้งผลดีและผลเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการจัดการวัฒนธรรม ย่อมมีความซับซ้อนมาก **การจัดการ** (Management) เราลงไปหรือเข้าไปกระทำเข้าไปจัด เข้าไปจัดการ คำว่า **"การจัดการ"** หรือ "Management" เป็นคำที่มาจากภาคธุรกิจ มาจากกระแสทุนนิยม เป็นเรื่องของการตลาด (Marketing) เป็นเรื่องของพลังการประชาสัมพันธ์ ทุนนิยม จะต้องเข้าไปจัดการทุกเรื่องเพื่อโภคทรัพย์ ตะวันตกเข้ามาจัดการตะวันออก จัดการอาฟริกา จัดการตะวันออกกลาง แต่ตะวันออกกลางไม่ค่อยยอม ซึ่งตะวันตกมักจะลืมจัดการตนเอง

เมื่อการจัดการนำมาใช้กับ **"วัฒนธรรม"** ถ้าปักธงของทุนนิยม ของโภคทรัพย์ ก็จะออกไปทางอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรม (Cultural Industry) อย่างที่ทั่วโลกกำลังทำกันมากมาย จีนทำมาก ไทยทำมาก อาการก็จะออกมาทางประดิษฐกรรมเพื่อการท่องเที่ยว เสแสร้งเพื่อการท่องเที่ยว การแสดงแสงสีมายา และประดิษฐกรรมในกระบวนการอีกมากมาย

ถ้าเราสามารถผันกระบวนการจัดการหรือกระบวนการจัดการทางวัฒนธรรม มาสู่การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable Management) การจัดการสีเขียว (Green Management) ไม่ใช่การจัดการวัฒนธรรมเพื่อธงโภคทรัพย์เป็นด้านหลัก หันมาสู่การจัดการวัฒนธรรมเพื่อวัฒนธรรม (Culture for Culture's Sake) เป็นด้านหลัก ซึ่งอาจมีโภคทรัพย์เป็นส่วนเสริม ในโลกทุนนิยมวันนี้ถือว่ายอมรับกันได้

ถ้าการจัดการวัฒนธรรมเป็นการจัดการสีเขียว ย่อมเป็นเรื่องเดียวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศวิทยา เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ความดีงาม เรื่องของการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ สุนทรียะ ผู้คน ชุมชน การดำรงชีวิต คุณภาพชีวิต ศาสนา จิตสำนึกการหวงแหนปกป้อง ฯลฯ เป็นประการสำคัญ เราอาจลองตั้งคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบว่า ในกรณีของปราสาทเขาพระวิหารหรือปราสาทพระวิหารและปราสาทตาเมือนธม เราไม่ยอม เราต่อสู้ เราพยายาม เพื่อจิตสำนึกในคุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โบราณวัตถุเชิงคุณค่า หรือเพราะรายได้จากการท่องเที่ยว การขายสินค้า ชาตินิยม ความเป็นรัฐชาติ การแบ่งฝ่ายขาว – ดำ รัฐบาลและไม่ใช่รัฐบาล เรามีจิตสำนึกประการไหนนำกันแน่

วัฒนธรรม (Culture) เป็นนามธรรม เป็นคุณค่า เป็นวิถีการดำเนินชีวิต อาจทั้งวิถีและวิธีการดำเนินชีวิต เป็นความดีงาม ผมยังคงเชื่อว่า **"เราคือวัฒนธรรม"** วัฒนธรรมจะดี-เลว จะเป็นวัฒนธรรมหรืออวัฒนธรรมเพราะเรา คำว่า **"วัฒนธรรม"** มี **"ธรรมมะ"** ย่อมเป็นไปในทางบวกทางดีงาม สิ่งเลวร้ายย่อมไม่ใช่วัฒนธรรม แท้จริงแล้ว **เราคือวัฒนธรรมหรืออวัฒนธรรม**

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรม ย่อมมีมุมมองที่หลากหลาย รัฐจะมองวัฒนธรรมที่เป็นยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการประเทศ มองเป็นทุนและเป็นปัจจัยต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการท่องเที่ยว ในกระแสทุนนิยมการท่องเที่ยวมักเป็นอุตสาหกรรมเชิงวัฒนธรรมมากเกินไป มุมมองของสื่อและข่าวสารในสังคมทุนนิยมมักมองวัฒนธรรมในเชิงวัตถุหรือประเพณีซึ่งเป็นปลายเหตุของวัฒนธรรม และถ้าสื่อขาดสำนึก ขาดความซาบซึ้งต่อวัฒนธรรมหรือศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง สื่อก็มักจะทำหน้าที่ขายข่าวเป็นด้านหลัก สื่อจึงต้องลึกซึ้งและเรียนรู้วัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมให้จริงจังขึ้น มุมมองของนักชาตินิยม ก็มักมองวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ในเชิงชาตินิยม รัฐชาติ ศักดิ์ศรีของความเป็นชาติเหนือกว่าสำนึกในเชิงคุณค่า ความดีงาม และวิถีชีวิตของผู้คน ของชุมชน อีกมุมมองหนึ่งที่ผมคิดว่ามีคุณค่า ซึ่งกระแสทุนนิยม รัฐ สื่อ นักชาตินิยม มักจะมองข้ามหรือละเลย ซึ่งจะเป็นโทษมหันต์เป็นมุมมองทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา และศาสนา ซึ่งต้องรวมพลังและสร้างพลังร่วมให้เข้มแข็ง เพื่อให้มุมมองเหล่านี้ ส่งผลไปสู่การสร้างจิตสำนึกและการประพฤติปฏิบัติในสังคมอย่างแท้จริง

ในอดีต ในวิถีชีวิตชุมชน เราอาจไม่ต้องเข้าไปจัดการอะไรในทางวัฒนธรรม เพราะมันเป็นวิถีเป็นมรรค (Means) วัฒนธรรมในชุมชนอาจผลิบานหรือเติบโตอย่างดอกไม้ ใบไม้ อย่างธรรมชาติ เหมือนวิธีแห่งเต๋า วิถีชีวิตท่ามกลางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศาสนา ภูมิปัญญา ชุมชน ได้ก่อให้เกิดพัฒนาการของชีวิตศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัตถุ ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผุผังไป ทุกอย่างเป็นตถตา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัตถุ อาจไม่ต้องติดยึดกับอดีต อาจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาละและเทศะที่เหมาะสมกลมกลืนในแต่ละช่วงเวลา ไม่ต้องอาลัยอาวรณ์ ไม่ต้องสะสมซื้อขายศิลปวัตถุไว้ในพิพิธภัณฑ์ในหอสะสมศิลปะ เกิดแล้วดับแล้วสูญสลายไป

เมื่อผู้คนในชุมชน สังคมในชุมชนดำเนินวิถีชีวิตไปด้วยความดีงาม แข่งขัน พอเพียง กลมกลืนกับสรรพสิ่ง ทุกสิ่งบูรณาการเข้าด้วยกัน พ่อบ้านอาจจะทำกระต่ายขูดมะพร้าว แล้วประดิดประดอยรูปร่างหน้าตาตามความคิดของตนเอง แม่บ้านประดับตกแต่งอาหาร แกะผลไม้สวยงาม คุณตาช่างไม้ประดิษฐ์ม้าโยกตกแต่ง ทาสีให้สวยงาม เพื่อให้หลานรักโยกเล่นสนุกสนาน คุณปู่ชาวสวนทำหนังสติ๊กให้หลานชาย เอาไว้ยิงไล่กระลอกที่มากินผลไม้ในสวน มีเวลาก็แกะเป็นรูปสัตว์สวยงามไว้ที่ด้ามง่ามหนังสติ๊ก ลูกสาวแสนสวยทอผ้ายกดอกสวยงามเพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้าน และเพื่อเตือนชายหนุ่มว่า ฉันมีความเข้มแข็ง อดทน และมีความงามอยู่ในหัวใจ และบอกว่า "ฉันพร้อมจะเป็นแม่บ้าน" คุณลุงพาหลานออกไปทำนา เลี้ยงควาย แกะดินเหนียวมาปั้นเป็นวัวควายให้หลานเล่น ชาวบ้าน ช่างชาวบ้าน ช่วยสร้างโบสถ์ ศาลา วิหาร แล้วคน

มีฝีมือก็ช่วยกันเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธศาสนา เพื่อเรียนรู้และสืบต่อพุทธศาสนา พุทธธรรม เขียนไว้ที่ผนังด้านนอกของสิมอีสาน ฯลฯ

กระบวนการหรือพัฒนาการเหล่านี้ไม่ต้องบริหารจัดการอะไร ถ้าจะมองว่าเป็นการบริหารจัดการในระดับหนึ่ง ก็อาจจะเป็นการบริหารจัดการที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ส่วนหนึ่งของคุณค่าในชีวิต ส่วนหนึ่งของกระบวนการในชุมชน ในสังคม เป็นความประณีตงดงาม ผูกผันศรัทธาในจิตใจ

ในอดีต วัดเป็นศูนย์กลางของศรัทธา ศูนย์กลางของการศึกษา ที่พึ่งทางกายและใจ หนีร้อนไปพึ่งเย็น การบวชเป็นสามเณร บวชเป็นพระ รวมทั้งการบวชเมื่อมีปัญหาเพื่อเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ เพื่อเข้าไปศึกษา เข้าไปพัฒนาตัวตน จากคนดิบให้เป็นคนสุก เป็นบัณฑิตหรือ “ทิด” ผู้หญิงไม่มีโอกาสบวชเป็นภิกษุณีในประเทศไทย เป็นเพียงแม่ชี เป็นโยมอุปถัมภก แต่ถ้าผู้หญิงบวชเหมือนผู้ชาย ระบบครอบครัวอาจเป็นปัญหา ใครจะให้ความอบอุ่นลูก ใครจะดูแลลูก ใครจะให้การศึกษาลูก พระสงฆ์ในอดีตจึงเป็นทั้งผู้สืบทอดศาสนา เป็นปราชญ์ เป็นครู เป็นหมอ เป็นช่าง เป็นศิลปิน ไปพร้อมกัน ไม่ต้องสร้างทฤษฎีบริหารจัดการอะไร ไม่ต้องเรียนรู้เรื่องภาวะผู้นำอะไร ทุกอย่างดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ เชื่อมโยงผสานสัมพันธ์กันทั้งระบบสังคม ชุมชนธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และในความเป็นธรรมชาตินั้น เป็นกระบวนการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific process) ไปพร้อมกันด้วย

ในอดีต วังมีทั้งอำนาจ ความเคารพยำเกรง ชี้เป็นชี้ตาย มีทั้งความศรัทธาและความหวาดกลัว ประชาชนทำทุกอย่างเพื่อวัง เพื่อสถาปนาความยิ่งใหญ่อลังการของวัง ด้วยความศรัทธา ด้วยความเคารพยำเกรง ด้วยการเกณฑ์ผู้คน วัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมก่อเกิดจากวัง และแผ่ขยายไปผสานกับวัด เข้าไปสู่วิถีชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ในปริมณฑลที่อำนาจของวังเอื้อมไปถึง วังและวัดมักผสานไปด้วยกัน เมื่อไกลอำนาจรัศมีบารมี วัดและชุมชนจะเชื่อมโยงกันมากขึ้น วังน่าจะบริหารจัดการวัฒนธรรมมากกว่าวัดและชุมชน

อดัม สมิธ เขียนหนังสือ **โภคทรัพย์ของชาติ** (The Wealth of Nations) ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 อดัม สมิธ เข้าใจโลภะ โมหะ หรือกิเลสตัณหาของมนุษย์เป็นอย่างดีในขณะที่พุทธธรรมจากสองพันห้าร้อยกว่าปีมุ่งมั่นที่จะลดกิเลสตัณหาของมนุษย์ เพื่อสังคมที่ดีงามเอื้ออาทร และสันติสุข แต่อดัม สมิธ ชื่นชมกิเลสตัณหาของมนุษย์ เขาใช้กิเลสตัณหา ความโลภความไม่รู้จักพอให้เป็นรากฐานหรือมูลเหตุของความร่ำรวย โภคทรัพย์ บ้าคลั่งวัตถุ แล้วระบอบประชาธิปไตย (Democracy) ก็ผสานกับทุนนิยม (Capitalism) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บ้าคลั่งไปสู่ **ทุนนิยมไม่รู้จักพอ** (Surplus Capitalism) ตามมาด้วยการล่าอาณานิคมการแบ่งมนุษย์เป็นพวกอารยะและอนารยะ บนฐานคิดและความเห็นแก่ตัวของตนเองจนถึงปัจจุบัน

เมื่อกระแสตะวันตกไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทย เราจะเห็นการบริหารจัดการวัฒนธรรมเพื่อปรับตัวไปสู่กระแสตะวันตกรุนแรงขึ้น ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รุนแรงมาก ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาสิทธิราชมาสู่ประชาธิปไตยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่สองแล้วกระบวนการต่าง ๆ ก็สืบมาจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงนี้ เราก็เห็นจีนบริหารจัดการวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็งจริงจัง รวมทั้งประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก อาจหยิบยกพิธีเปิดและกระบวนการโอลิมปิคเกมส์ ครั้งที่ 29 (2551) ของจีนเป็นกรณีศึกษา ยิ่งใหญ่อลังการและขายวัฒนธรรม หนูน้อยน่ารักร้องเพลงในพิธีเปิดก็ใช้กระบวนการลิปซิง ด้วยหนูน้อยเสียงดีไม่น่ารัก ชาวจีนต้องฝึกยิ้มเพื่อต้อนรับชาวต่างชาติ ต้องปรับรื้อห้องน้ำที่สกปรกและเหม็น ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการโอลิมปิคเกมส์และพิธีเปิด – ปิด ครั้งนี้ ทำให้ชาวตะวันตกฝันร้าย ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา จอร์จ บุช ตัวเล็กไปถนัดใจ ชาวตะวันตกต้องกลับไปตั้งหลักใหม่

กล่าวทางด้านทัศนศิลป์ วันนี้ ทัศนศิลป์เข้าไปเกี่ยวข้องกับวัง วัด ชุมชน แม้กระบวนการต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็ตาม เข้าไปเกี่ยวข้องกับรัฐที่แยกภารกิจออกจากวัง เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาที่แยกตัวออกจากวัด และเกี่ยวข้องกับสื่อในสังคม ซึ่งมีบทบาทเข้มเข็งก้าวหน้า โภคทรัพย์ มีได้-มีเสีย มีสร้างสรรค์-ทำลาย มีจริยธรรม-อจริยธรรม สื่อและสังคม สื่อที่เราต้องรู้ทัน ต้องสร้างคนรุ่นใหม่ให้รู้เท่าทัน การรู้เป็นเรื่องสำคัญ แต่ความสามารถในการกรองความรู้ สำคัญกว่า

ทัศนศิลป์ในกระแสธุรกิจและโภคทรัพย์ ทัศนศิลป์เข้าไปเกี่ยวข้องกับการขาย การนิทรรศการ แกลเลอรี พิพิธภัณฑ์ ในสังคมไทยศิลปินจะประสบผลสำเร็จอาจจะต้องหาจุดขายด้วย จะด้วยบุคลิก ท่าทาง การพูดจา การแต่งกาย การมีเหรียญรางวัล ศิลปินชั้นเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติ ก็เป็นธรรมดาโลก เป็นระบบวุฒิภาวะของประเทศชาติ คำถามทางการศึกษาจึงอาจตั้งคำถามว่า การศึกษาทางด้านทัศนศิลป์วันนี้ จุดยืนของเราคือทุนนิยมส่วนเกินหรือทุนนิยมยั่งยืนพอเพียง เรากระตุ้นบริโภคนิยมรุนแรงหรือบริโภคนิยมภายใต้ความพอเพียง ความรู้จักพอ คุณธรรม จริยธรรม เราจะสร้างสำนึกในแง่มุมใดกับลูกศิษย์ของเรา เพื่อตัวตนของเราหรือสังคมโดยรวม

คำถามทางด้านสื่อ สื่อในสังคมปัจจุบันเป็นเครื่องมือหรือกลไกทุนนิยม มักเพื่อกระพือความกระหายทางด้านต่างๆ เราถูกโปรแกรมให้รับรู้สินค้าต่างๆ ละครฟองสบู่ เราฟังเพลงในวิทยุตามที่นายทุนป้อนให้เราฟัง ไม่ใช่คุณภาพของดนตรี เราฟังข่าวสารที่ถูกป้อนให้ฟัง นักขายข่าวไล่ล่าข่าวมาเพื่อให้เราฟัง บางทีนักขายข่าวก็เป็นนักขยายความแตกแยกในสังคมไปพร้อมกันด้วย ก่อนมีสถานีโทรทัศน์สาธารณะ ภาพและข่าวทางศิลปวัฒนธรรมมีเพียงในช่วงเวลาที่ผู้คนไม่ว่าง ไพร์มไทม์เป็นช่วงเวลาของการขับเคลื่อนทุนนิยม เมื่อมีทีวีสาธารณะ กฎหมายหลุดออกมาในช่วงของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2550) ซึ่งผมเป็น สนช. อยู่ด้วย วันนี้เราจึงมีโอกาสได้เห็นภาพและข่าวทางด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น ได้มีโอกาสชื่นชมการแสดงพื้นบ้าน ดนตรีของคนรักดนตรี ทัศนศิลป์แปลกๆ ชีวิตพื้นบ้านและชุมชน ไม่ใช่เพียงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเงินเท่านั้น

กรณีศึกษาที่น่าสนใจ ชุมชนตลาดน้ำอัมพวา สมุทรสงคราม ที่พัฒนาหรือบริหารจัดการให้เข้มแข็งด้วยจิตสำนึกร่วมของชาวอัมพวา ชาวอัมพวาที่เป็นชาวสวน มีอัตลักษณ์และมีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมตลาดน้ำ สินค้าและการค้าขาย พลิกฟื้นขึ้นมาด้วยความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ไม่ใช่เพียงเพื่ออุตสาหกรรมการ

ท่องเที่ยวที่บริหารจัดการบนปลายเหตุ หรือการบริหารจัดการที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ทรงอุปถัมภ์และเกื้อหนุนโครงการดังกล่าวด้วย ทรงวาดหวังที่จะให้เป็นการบริหารจัดการวัฒนธรรมต้นแบบสำหรับชุมชนอีกมากมายทั่วประเทศไทย

วันนี้ เราจะพบว่ามีการบริหารจัดการที่ไปเกี่ยวข้องกับวัด เกี่ยวข้องกับศาสนา พร้อมไปกับการทำมาหากินกับวัด ศาสนา และกระพี้ของวัดคือไสยเวท บนฐานทุนนิยมและการกระพือข่าวต่างๆ ด้วยสื่อสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างวัตถุ โบสถ์วิหาร ที่ใหญ่โตฟุ่งเฟ้อหรูหรา รสนิยมที่มีปัญหา หยาบกระด้าง พระพุทธรูปขนาดยักษ์ ธูปยักษ์ ทั้งๆ ที่ชาวบ้านยังอดอยากยากแค้นมากมาย การบริจาคที่ต้องติดชื่อผู้บริจาคเลอะเทอะเต็มไปหมด การประโคมข่าวขายสินค้าเครื่องรางของขลัง จตุคามรามเทพ พระเครื่อง เรากำลังหากินกับศรัทธา ไสยเวท และความหลงผิดทั้งหลายหรือไม่ อย่างไร

เมื่อเรารับระบบการศึกษาจากตะวันตก แยกการศึกษาออกจากวัด แยกศิลปะออกจากวัด แยกตัวออกจากพุทธศาสนา วัดมีช่องว่างกับชุมชน รัฐจัดการศึกษาโดยอ่อนศาสนา อ่อนจริยธรรม เมื่อสงฆ์ไม่ต้องรับผิดชอบทางการศึกษา สงฆ์ก็เริ่มอ่อนแอทางการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ไม่จำเป็นต้องพัฒนาทางการศึกษา หรือไม่จำเป็นต้องเรียนรู้มากนัก สงฆ์อ่อนแอสำนึกทางศิลปวัฒนธรรม สงฆ์ไม่น้อยที่สนับสนุนการรื้อทำลายศิลปวัตถุ และประสงค์จะได้ศิลปวัตถุใหม่ที่หรูหราฟุ่งเฟ้อ สูตรสำเร็จ ตามกระแสรสนิยมและทุนนิยมใหม่ เราซื้อขายลักขโมย ทำลายศิลปวัตถุ พุทธศิลป์ เหมือนสินค้าทั่วไป การบริหารจัดการศิลปวัตถุศิลปวัฒนธรรมในวัด ขึ้นอยู่กับระบบทุนนิยม ช่างรับเหมา แรงงานราคาถูก ไม่ใช่ศิลปวัตถุที่เกิดจากจิตศรัทธาจิตวิญญาณ อีกต่อไป เราจึงได้เห็นสิ่งน่าเกลียดมากมายในวัดทุกวันนี้ แล้วสิ่งน่าเกลียดล่านี้จะกระตุ้นจิตศรัทธาความดีงาม ความสงบ รสนิยม ความประณีตในจิตใจให้กับผู้คนในชุมชน ให้กับเด็กเยาวชนคนรุ่นหลังได้อย่างไร

การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน มหาวิทยาลัยในปัจจุบัน แปลกแยกศาสนธรรม ซึ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนจำเป็นต้องพิจารณาและตระหนักในเรื่องเหล่านี้มากขึ้นทั้งระบบและอีกด้านหนึ่ง มหาวิทยาลัยก็อาจจำเป็นต้องถวายความรู้แด่พระภิกษุสงฆ์ ทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การสาธารณสุข การบริหารจัดการวัด ชุมชน และการศึกษามากขึ้นด้วย ในส่วนของ **มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** ได้ตระหนักและดำเนินการเรื่องเหล่านี้พอสมควร และกำลังจะดำเนินการถวายความรู้เหล่านี้ถึงระดับปริญญาเอกด้วยเช่นกัน

ศิลปวัฒนธรรมในระบบชุมชนในสังคมไทยขณะนี้ จากกระแสทุนนิยม สังคมเมืองใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ระบบครอบครัวใหญ่ในชุมชน ในชนบทแตกสลาย คนเฒ่าคนแก่ทำหน้าที่เฝ้าบ้านและโหยหาความอบอุ่น จากจิตวิญญาณของชุมชนและระบบครอบครัวไทยปรับเปลี่ยนไปสู่ศิลปวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องอำนวยความสะดวกเทคโนโลยี สินค้าพลาสติก ทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง ภาพถ่ายจากเมืองใหญ่ มวลผลิต ระบบอุตสาหกรรม เป็นสูตรสำเร็จ เป็นขยะ เป็นรสนิยมที่เป็นปัญหา ผ่านระบบการขนส่งสื่อมวลชน และออนไลน์ที่กำลังรุกคืบอย่างน่าห่วงใย

สงสารประชาชนชาวลาว โชคร้ายที่รับโทรทัศน์ไทยได้ เขากำลังดูดซับสิ่งที่เป็นคุณไม่มากนัก แต่ดูดซับสิ่งเลวร้ายจากสังคมไทยมากมาย

ถ้ามองไปอีกมุมหนึ่งในกระแสสังคมใหม่ การบริหารจัดการวัฒนธรรมใหม่ สังคมเมืองและชุมชนเมืองที่เราต้องรุกไปข้างหน้า และสร้างดุลยภาพสองด้านให้จงได้ เราก็ขาดวิสัยทัศน์ขาดพลังที่จะเอาจริงเอาจังในการพัฒนาหอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ หอสะสมศิลปะ หอนาฏลักษณ์ หอดนตรี ทั้งศิลปะไทยและสากล รัฐ กระทรวงที่เกี่ยวข้อง ผู้ว่าราชการจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ก็คับแคบอับจนในเรื่องเหล่านี้

ผมไม่อยากเห็นเราบ้าคลั่งกับตัวเลขและจำนวนนักท่องเที่ยวสูงมากนัก เพราะตัวเลขนั้นกำลังก้าวไปสู่การท่องเที่ยวเชิงอุตสาหกรรม ศิลปวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม ประดิษฐกรรมทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นการเสแสร้ง เป็นการทำลายการบริหารจัดการวัฒนธรรมเพื่อวิถีชีวิตที่ดีงามยั่งยืนของสังคมและชุมชนชาวไทย เราจะกรองนักท่องเที่ยวขยะอย่างไรจะสนับสนุนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงธรรมชาติ เชิงศิลปวัฒนธรรมอย่างไร และสอนชาวต่างชาติให้เคารพรักศิลปวัฒนธรรมประเพณีไทยอย่างไร เราควรจะสอนเด็กและเยาวชนไทย ซึ่งจะเป็นเจ้าของประเทศชาติในอนาคต ให้มีจิตสำนึกที่ดีงามในสิ่งเหล่านี้อย่างไร เราจะทำอย่างไรให้คนไทยรักที่จะเที่ยว หวงแหน อนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีในเมืองไทยอย่างไร ใครที่จะไปเที่ยวต่างประเทศ ก็ให้สำนึกว่าเงินทุกบาททุกสตางค์เป็นของแผ่นดินไทย ไม่ได้คิดอย่างแยกส่วนว่าเงินของฉัน ใครอย่ายุ่งเพียงเท่านั้น ให้ลดการบ้าชอปปิ้ง ซื้อนาฬิกาสวิสต์ ฯลฯ ให้เพิ่มการท่องเที่ยวเผื่อแผ่ไปถึง **"การเรียนรู้เขา-รู้เรา"** ท่องเที่ยว ศึกษา ชื่นชมชุมชน ศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ ดนตรี ของต่างชาติเขาด้วย นอกจากจะได้รู้เขา-รู้เราเพิ่มขึ้น **"รสนิยม"** เราของจะได้ดีขึ้นด้วย เราควรจะแสวงหาความมั่นคง ความร่ำรวยของประเทศ ด้วยการทำงานหนัก แทนที่หากินอยู่กับการท่องเที่ยวเพียงเท่านั้น

ผมขอเชิญชวนให้เราทุกคนมุ่งเข้าสู่การบริหารจัดการวัฒนธรรมที่เป็น **"วัฒนธรรมสีเขียว"** (Green Culture) **"ศิลปวัฒนธรรมสีเขียว" "การท่องเที่ยวสีเขียว"** สร้างจิตสำนึกเชิงวัฒนธรรม สร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่ง สร้างความยั่งยืนจากการบริหารจัดการใหม่ เพื่อวิถีการดำรงชีวิตที่มีคุณธรรม มีความดีงาม สันติสุข ท่ามกลางการดำรงอยู่ของพลังธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผ่านระบบครอบครัว ระบบการศึกษา สื่อที่เป็นบวก-ลบในวันนี้ รวมไปถึงระบบออนไลน์ที่คนรุ่นเรามักจะหลงลืม สำหรับเด็กและเยาวชนเจเนอเรชันเอ็กซ์ ที่จะดูแลและบริหารจัดการสังคมและวัฒนธรรมในอนาคต

เราน่าจะได้เห็นจิตสำนึกใหม่ หลังจากที่เราล้มเหลวกันเกินพอแล้วในเร็ววันนี้ ก่อนที่เราจะแยกย้ายกันไป

หมายเหตุ เขียนจากการบรรยาย การสัมมนาวิชาการเรื่อง *"ผลกระทบการจัดการวัฒนธรรมและการจัดการวัฒนธรรมทัศนศิลป์"* โดยสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ 21 สิงหาคม 2551